

فرصت سازی یا فرصت سوزی؟

با تمرکز بر کرمان ۱۴۰۴

♦ **دکتر محمد جهانشاهی**

مشاور برنامه «کرمان ۱۴۰۴» اتاق بازرگانی استان کرمان

اقتصادی سیرجان، محور گردشگری هفت باغ، اولین هتل ۵ ستاره جنوب شرق کشور (هتل پارس)، راه اندازی شرکت هواپیمایی ماهان با کمک توپولف های روسی، کمپ کویری شهداد، بازسازی و مرمت باغ شاهزاده، برگزاری کنگره خواجوی کرمانی، طراحی برنامه ای تحت عنوان کرمان ۸۵، شاهد تحولات گسترده ای در سطح استان بودیم. در همین زمان رفته رفته توجه به ظرفیت های فرودگاهی استان هم مدنظر قرار گرفت، صدور موافقت اصولی های جدید جهت ایجاد هتل در کرمان، جبرفت، سیرجان و آغاز پروژه های زیرساختی مهمی چون ایجاد لاین های جدید در مسیرهای زمینی، آغاز اتوبان کچی در استان و راه اندازی شرکت قطارهای مسافربری و باری جویبار و... برنامه های کوچک و بزرگ در گوشه کنار استان، فضای پر جنب و جوشی را رقم زده بود. در آن دهه تبلیغات تلویزیونی هفت باغ، هفت آسمان در زمان های طلایی، تصویر متفاوتی از کرمان را به نمایش می گذاشت.

در اواسط دهه ۷۰، با اجرای طرح های توسعه ای از جمله منطقه ویژه اقتصادی و گردشگری ارگ جدید بم، منطقه ویژه اقتصادی سیرجان، محور گردشگری هفت باغ، اولین هتل ۵ ستاره جنوب شرق کشور (هتل پارس)، راه اندازی شرکت هواپیمایی ماهان با کمک توپولف های روسی، کمپ کویری شهداد، بازسازی و مرمت باغ شاهزاده، برگزاری کنگره خواجوی کرمانی، طراحی برنامه ای تحت عنوان کرمان ۸۵، شاهد تحولات گسترده ای در سطح استان بودیم.

شهر کرمان هم به عنوان مرکز استان، شاهد تغییرات تازه ای بود. ایجاد معابر جدید، بلوارکشی، تعریض معابر و تغییرات فضای شهری کاملاً محسوس بود. بلوار جهاد، بلوار ۲۲ بهمن، کمربندی در بخش جنوبی شهر و محدوده میدان رسالت و بعثت و بعدتر بخش های شمال غربی شهر از جمله الغدیر و تغییرات بافت در محله های مرکزی شهر از جمله تحولات شهرسازی کرمان در آن دهه بودند. در کنار این شرایط که پویایی را در استان رقم می زد، برخی کاستی ها و نواقص هم غیرقابل کتمان بود. جنوب استان کمتر از سایر نقاط مورد توجه قرار گرفت و عمده برنامه های طراحی شده به ویژه با محوریت کشاورزی به دلایل مختلف به مرحله اجرا نرسید. بخش هایی از بافت تاریخی شهر کرمان در مسیر تعریض قرار گرفت و همچنین به دلیل عدم حمایت جدی از ضوابط بافت های تاریخی موج دست اندازی در عرصه و اعیان این بخش از شهر توسط

دهه ۷۰ و پس از پایان جنگ ۸ ساله ایران و عراق، محدود زیرساخت های گردشگری کشورمان، میزبان گردشگرانی بود که عمدتاً از سمت اروپا و برخی نیز از آسیای دور به ویژه ژاپن در دو بخش از سال یعنی اواخر زمستان تا اردیبهشت و اواخر تابستان تا اواسط پاییز کشورمان را به عنوان مقصد سفر انتخاب می کردند. گردشگران داخلی کشور هم محدود به فصل تعطیلات، در بهار و تابستان بیشتر به مقاصد زیارتی از جمله مشهد و همچنین شمال، اصفهان، شیراز و بخشی نیز به سواحل و جزایر جنوبی سفر می کردند. استان کرمان هم خاطرات زیادی از انبوه گردشگران خارجی دارد به ویژه کمپرها و گردشگرانی که زمینی سفر می کردند و همواره در جاده کرمان به بم که آن روزها جاده ای دوطرفه بود به وفور دیده می شدند؛ گردشگرانی که با به سمت شبه قاره هند در سفر بودند یا از آنجا از طریق مرز پاکستان وارد ایران می شدند. ظرفیت های اقامتی استان در آن سالها محدود به کرمان و بم بود. اگرچه در برخی شهرهای دیگر از جمله رفسنجان و سیرجان هم وجود ظرفیت هایی از جمله مهمان سراهای جهانگردی که در دهه ۹۰ به هتل های جهانگردی تغییر نام دادند را شاهد بودیم، اما به دلیل عدم وجود جذابیت های قابل ارائه به گردشگران، گردشگری کرمان محدود به بازار و بافت تاریخی شهر کرمان و ارگ تاریخی بم بود. در اواسط دهه ۷۰، با اجرای طرح های توسعه ای از جمله منطقه ویژه اقتصادی و گردشگری ارگ جدید بم، منطقه ویژه

کشور در بازارهای جهانی بود که در کنار تخت‌جمشید و بافت شهری اصفهان، پکیج متنوعی برای توره‌های خارجی محسوب می‌شد که در جریان زلزله آسیب دید. زلزله سال ۱۳۸۲ بم، اثرگذارترین اتفاقی بود که خط توسعه گردشگری استان را دچار انقطاع کرد. در کل این حادثه تلخ را می‌توان از عوامل تغییرات جدی در گردشگری استان قلمداد کرد. این تغییرات برای سال‌ها و تا به امروز نمودار گردشگری کشور، چه داخلی و چه خارجی را از روندهای پایدار خارج نمود و در دو دهه گذشته آنچه از آمارها برمی‌آید، فراز و فرودهای پی‌درپی بوده است، آمار نزدیک به ۴۰ هزار گردشگر خارجی در اواخر دهه ۷۰ تقریباً دو دهه طول کشید تا در اوایل دهه ۹۰ شکسته شد، اما آمارها در همین محدوده عددی، متوقف شدند و از دیگر سو شرایط جدیدی هم رقم خورد و آن سر برآوردن مقصد جدید و رقیب جدی به نام یزد بود که عملاً طی این دو دهه از سال‌های دهه ۸۰ به بعد طی یک روند روبه رشد، تبدیل به یکی از موفق‌ترین مقاصد گردشگری خارجی و داخلی در کشور شد تا جایی که در کنار اصفهان و شیراز مثلث طلایی گردشگری

برای سال‌ها، استان کرمان در پیوند با جنوب شرق کشورمان جزو مقصدهایی قلمداد می‌گردید که سفر به آن با حساسیت بالا قلمداد می‌شد. شرایطی که سال‌ها زمان برد تا به حالت عادی برگردد؛ اصلی‌ترین دلیل آن هم عدم برنامه‌ریزی جدی برای کاهش این چالش، آن هم در شرایطی که هم کشور و هم استان کرمان از شرایط ایمنی مناسبی برخوردار بودند. روندهای حاکم بر استان که بر گردشگری تأثیر مثبت داشتند، اگرچه تحت‌تأثیر این اخبار بد قرار گرفت، اما کرمان ۸۵ با طراحی جشنواره‌های مختلف از جمله خرما، گردو، کویر، قالی و... اهداف خود را برای تقویت جایگاه استان کرمان به‌عنوان یکی از مقاصد گردشگری داخلی و خارجی رها نکرد. متأسفانه در همین شرایط درحالی‌که گام‌های مناسبی در توسعه زیرساخت‌ها و همچنین بازاریابی گردشگری استان برداشته می‌شد، زلزله بم، هزینه سنگین معنوی و مادی را برای استان کرمان بویژه برای صنعت گردشگری بر جای گذاشت. ارگ تاریخی بم که اولین اثر میراث جهانی استان هم محسوب می‌گردد در آن سال‌ها جزو یکی از مهم‌ترین محصولات گردشگری

مردم و ساکنان شکل گرفت و آسیب‌های جدی را بر جای گذاشت؛ همچنین عدم توسعه‌یافتگی لازم در شهر کرمان بعضاً با بازخوردهای منفی از طرف بازدیدکنندگان بویژه در رویدادهای بزرگ بین‌المللی روبه‌رو بود، از جمله در دوازدهمین دوره جشنواره بین‌المللی فیلم کودک و نوجوان کشور که با استقبال خوبی هم روبه‌رو شد، حاشیه‌های جدی را برای این شهر میزبان که ناشی از ضعف‌های شهر کرمان بود، رقم زد تا جایی که برخی منتقدان، کرمان را یک شهر بزرگ شده خوانند، اما روی هم‌رفته آن سال‌ها تا اواخر دهه ۷۰ که کرمان بعد از شیراز و اصفهان، سومین مقصد توره‌های خارجی بود، شاهد شکل‌گیری جریان قابل‌تأملی در گردشگری استان بودیم تا این‌که یک مورد گروگان‌گیری گردشگران اروپایی (ایتالیا و اسپانیا) در هتل گواشیر کرمان در سال ۷۸، خبر اصلی بسیاری از خبرگزاری‌های دنیا شد و یک خبر دیگر هم تعرض به یک گردشگر ژاپنی در بم بود که اگرچه به آن گستردگی خبر اول منتشر نشد، اما در اوج برنامه‌های گردشگری استان، ایجاد تعارض کرد و پیش‌زمینه شد تا درجه امنیتی گردشگری استان از ۱ به ۳ تقلیل پیدا کند.

● ارگ جدید بم ●

بسیاری دیگر شهرها و مناطق استان شاهد وجود اقامتگاه خدمات اقامتی و پذیرایی هستیم. عمده محورهای دسترسی استان دو بانده هستند که با ایمنی بیشتر و با زمان کمتری تردهایی انجام می‌پذیرد؛ اما با تمام این احوال ظرفیت اشغال هتل‌های استان، پایین‌تر از حد نرمال و زیر ۵۰ درصد است و سهم عمده اقامت در هتل‌های استان مربوط به رفت‌وآمدهای کاری است، اگرچه در مقاطعی به‌ویژه در بازه‌های زمانی که تعطیلات سه‌روزه و بیشتر رقم می‌خورد، شاهد حضور گردشگرانی از استان‌های مختلف هستیم؛ ولی روی هم رفته شاخص ضریب اشغال و اقامت در استان، شاخص قابل دفاعی نیست. با توجه به ظرفیت‌های گردشگری استان می‌توان آن را شبیه کارخانه‌ای عنوان کرد که با ظرفیت زیر ۴۰ درصد در حال فعالیت است.

استان کرمان برای خروج از این روند، هیچ راهی جز قرار دادن امور و ظرفیت‌های خود در قالب یک برنامه عملیاتی ندارد؛ بستری که می‌تواند عامل جهت‌دهی به فعالیت‌ها و منابع باشد. طرح پیشنهادی «کرمان ۱۴۰۴» می‌تواند این طرح باشد. برنامه عملیاتی ستاد ۱۴۰۴ به ریاست استاندار شکل گرفته و اتاق بازرگانی و اداره کل میراث فرهنگی استان هم در دبیرخانه وظیفه برنامه‌ریزی و اجرا را بر عهده دارند. در یک سال گذشته، این برنامه بارها در جلسات مختلف مورد گفت‌وگو قرار گرفته و پس از حدود ۹ ماه تلاش به مرحله تشکیل ستاد و اجرای فازهای اول رسیده است، اما ارزیابی‌ها نشان می‌دهد که «کرمان ۱۴۰۴» که برنامه‌ای کوتاه‌مدت و یک‌ساله است، راه سختی برای پرچاندن فرمان گردشگری استان در مسیر مناسب پیش رو دارد. مهم‌ترین چالش آن، عدم باور بر اثرگذاری این صنعت بر سرنوشت استان کرمان در آینده است، جایی که مدیران و تصمیم‌گیرندگان همچنان در سایه بخش‌های اولویت‌داری چون معدن، صنعت و کشاورزی خود را ارزیابی می‌کنند. ♦♦

تا جایی که امروز ۵ فرودگاه فعال در استان داریم. ظرفیت اقامتی استان تقریباً دو برابر شده، گستردگی مقاصد گردشگری استان نسبت به دهه ۷۰ وسعت قابل‌توجهی پیدا کرده و امروز از تکاب شهداد تا میمند و دشت خاک زرند، شاهد حضور گردشگران خارجی هستیم که در شرایط عادی بخشی از مسافران اقامتگاه‌های بوم‌گردی استان هستند. در سیرجان، رفسنجان، کرمان، جیرفت، قلعه گنج، شهداد، فضاهای اقامتی هتلی راه‌اندازی شده و همچنین در راین، ماهان، انار، دلفارد، خبر، گوغر، فهرج و

کشور را شکل دادند و عملاً استان کرمان و ظرفیت‌های عظیم آن نقش کم‌رنگی در تورهای گردشگری خارجی پیدا کردند. دهه ۸۰ و ۹۰ سال‌هایی را رقم زد که استان کرمان شاهد توسعه و رشد بخش‌های معدنی و صنایع بزرگ مرتبط بود، اگرچه در دهه ۷۰ و پس از جنگ، باید ظرفیت‌های بخش‌های مختلف استان به کار بسته می‌شد تا توسعه چندجانبه را شاهد باشد؛ اما واقعیت این است که بخش معادن و صنعت بیشتر از سایر بخش‌ها مورد توجه قرار گرفت، صنعت گردشگری هم اگرچه شاهد اتفاقات خوبی بود، اما در قیاس با صنعت و معدن بسیار در سایه قرار گرفت.

اگرچه در این دو دهه شاهد اتفاقات خوبی هم هستیم، اما نبود برنامه و عدم توجه به هدف‌گذاری، عامل عدم توفیق گردشگری استان بود، انجام رویدادهای متفاوت ثبت جهانی تاریخی و طبیعی میراث استان، کسب رتبه اول ایجاد اقامت‌های بوم‌گردی، ثبت‌های جهانی ورود بنگاه‌های بزرگ اقتصادی استان به مباحث میراث فرهنگی و گردشگری، شهرهای ملی و جهانی صنایع‌دستی، اشراف بیشتر به بیابان لوت، افزایش چشمگیر فارغ‌التحصیلان و دانش‌آموختگان حرفه‌ای و... بخشی از دستاوردهای این دو دهه به حساب می‌آید

زلزله سال ۱۳۸۲ بم، اثرگذارترین اتفاقی بود که خط توسعه گردشگری استان را دچار انقطاع کرد. در کل این حادثه تلخ را می‌توان از عوامل تغییرات جدی در گردشگری استان قلمداد کرد. این تغییرات برای سال‌ها و تا به امروز نمودار گردشگری کشور، چه داخلی و چه خارجی را از روندهای پایدار خارج نمود و در دو دهه گذشته آنچه از آمارها برمی‌آید، فرازوفرودهای پی‌درپی بوده است، آمار نزدیک به ۴۰ هزار گردشگر خارجی در اواخر دهه ۷۰ تقریباً دو دهه طول کشید تا در اوایل دهه ۹۰ شکسته شد.